

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Науково-методичний відділ

*До 135-річчя від дня народження
Олександра Олеся*

Така непроста дорога...

Методично-бібліографічні поради

Тернопіль
2013

УДК 82 (477) «19»
ББК 83.3 (4 Укр) 6—8
Т 15

Підготувала:	О. В. Гапочка, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Редактор:	О. М. Раскіна
Комп'ютерний набір:	О. В. Гапочка, методист II категорії науково-методичного відділу ТОУНБ
Комп'ютерна верстка:	В. І. Раківський, завідувач відділу автоматизації та механізації бібліотечних процесів ТОУНБ
Відповідальний за випуск:	В. І. Вітенко, директор ТОУНБ, заслужений працівник культури України

Т 15 Така непроста дорога : до 135-річчя від дня народж. Олександра Олеся : метод.-бібліогр. поради / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, наук.-метод. від. ; підгот. О. В. Гапочка ; ред. О. М. Раскіна. — Т. : [б. в.], 2013. — 20 с.

Методично-бібліографічні поради розраховано на бібліотечних працівників ЦБС області, а також на широке коло користувачів.

УДК 82 (477) «19»
ББК 83.3 (4 Укр) 6—8

*О слово! Будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! Вгорі спинися.
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.*

Олександр Олесь

Складним і суперечливим був життєвий і творчий шлях Олександра Олеся (справжнє прізвище Кандиба) — одного з найвидатніших ліриків ХХ століття. З'явившись на небосхилі української поезії в першому десятилітті минулого віку, він збагатив її новими мотивами та образотворчими засобами, надав вагомому значення інтимній ліриці, витягнувши її з невиразної буденності побутової пісні. Олесь був одним із перших, хто звернув особливу увагу на техніку віршування та перший показав досконалі зразки поезії не тільки чуттєвості та настрою, а й мелодійності й гармонії.

У кращих своїх творах Олександр Олесь виступив як обдарований поет-лірик із яскравим індивідуальним стилем. Є в його доробку вірші про революцію 1905 року, чудові пейзажні поезії, любовна лірика, що вирізняється своєрідністю й щирістю. Є драматичні етюди, талановиті сатиричні твори та майстерно написані казки й вірші для дітей. Його поезія захоплює нас яскравістю пейзажного малюнка, у якому все сповнено чарівності, краси природи, повноцінного життя.

Не випадково деякі роботи митця стали народними піснями, тому що їх зміст і форма виражають доброзичливе, сповнене ніжності й турботи ставлення народу до природи. Такими є, наприклад, «Веснянка» з драматичної поеми «Над Дніпром», «Роси, роси, дощику, ярину» та ін. Варто згадати, що більше ніж 70 композиторів написали музику до його віршів, і тут він чи не єдиний склав конкуренцію самому Тарасові Шевченку.

«Нема ніякого сумніву, що поезія Олександра Олеся позначилася сильними своїми сторонами на розвитку української літератури. Зі смутком визнаючи його вільні й невольні провини, хибні його кроки, в яких сам він гірко каюся, шкодуючи, що така дужа творча індивідуальність не дістала повного свого розвитку, ми повинні проте сказати, що поет Олександр Олесь посідає певне місце в історії нашої культури і що все найкраще з його творчої спадщини повинно стати здобутком нашого читача», — так про нього говорив великий український поет, учений і громадський діяч Максим Рильський.

У серцях кількох поколінь українців Олександр закарбувався насамперед як співець кохання. І справді, він зумів досконало передати найтонші переливи цього найпрекраснішого почуття. Саме кохання, хай навіть і нерозділене, надає сенсу людському

існуванню, допомагає відчутти ритм життя, побачити й оцінити красу, гармонію природи, що знайшло відображення в таких творах: «Ти знов прийшла...», «Ти зовсім мене не кохала...», «Ти в ту ніч другим зоріла...».

Класичний зразок його любовної лірики — «Чари ночі». За жанром — це романс, який став народною піснею. Автор закликає читача влити «струмінь власної душі» у «шумляче море» краси весняної природи, до дна випити чашу щастя, молодості й кохання, тим паче, що щастя надто швидкоплинне. Отже, краса життя, краса кохання — над усе.

Невичерпним джерелом натхнення для написання цих творів стало перше кохання юнака. Історію виникнення прекрасного почуття змалював Юрій Чикирисов у своїй статті «Перша любов Олександра Олесь», опублікованій у «Літературній Україні» 2002 року.

Ось уривки з неї: «Це сталося майже сто років тому. Вони зустрілися в маєтку її батьків у Богодухові. Юлія Шатанько навчалася на Вищих жіночих курсах, вищому навчальному закладі для жінок (так звані Бестужевські курси), де готували лікарів і вчителів. У вільний час вечорами у Шатаньків збиралась молодь, парубки й дівчата відзначали Різдво та інші свята, влаштовували вистави, співали пісень. Заводіями на вечорницях були Юлія та її сестра Тетяна, яка згодом закінчила Краківську консерваторію і стала актрисою. Іноді на зібрання приходила й Маруся Кандиба, котра вчилася на курсах разом із Юлією. Вона розповідала подрузі про свого брата Олександра, студента Харківського ветеринарного інституту, який в юності, ще навчаючись у хліборобській школі в містечку Дергачі, писав п'єски, й одного разу привела його в маєток Шатаньків. Молодого студента прийняли в молодіжній компанії як за «свого». Невдовзі він написав дотепну п'єску, потім — другу, третю, їх поставили на домашній сцені й відтоді він став «душею» осередку, бо не тільки складав одноактівки, а й виконував у них ролі.

Юлія звернула увагу на брата подруги — він закохався в неї, але, будучи за натурою скромною людиною, приховував свої почуття. Натомість майже після кожних відвідин залишав їй написані від руки вірші з присвятою «Ю. Ш.». Ті пожовклі аркушики паперу Юлія зберігала аж до 1943 року. Між ними лежала й засушена троянда, подарована ним їй при першій

зустрічі. Чимало з тих віршів Олександр включив до своєї першої поетичної книжки. Серед них були й такі рядки:

Хіба ж тебе я не любив
Чистіш і більш,
ніж люблять люде?
Хіба б сказати я не зумів,
Який вогонь в мені горів
І як палив він груди?..
Чому ж сказати я не смів?..»

Та, на жаль, їхня любов була недовгою. Олесь під час навчання в Харківському інституті товаришував із молодим болгарським поетом, якого звали Степан Кара-Васильєв. Одного разу він привів друга в обійстя Шатаньків. Юлія й Степан з першого погляду закохались одне в одного й невдовзі одружилися.

«Олександр одразу помітив, як змінилась Юлія. Але не став докоряти ні їй, ні Степанові. У фондах Інституту рукопису Національної парламентської бібліотеки України ім. В. І. Вернадського зберігається рукопис його записки до коханої дівчини.

«Я до некоторой степени знаю причины Вашего настроения и оно так или иначе отзывается и на мне. Успокойтесь. Пусть настоящая строка сделает Вас свободной от него. Так будет лучше и для Вас, и для меня. Если и будут у Вас когда-нибудь «сомнения», а может быть, и «разочарования», то я буду уже спокоен потому, что не я являюсь их причиной. Счастья долгого, прочного, лучшего!

Прощайте.

С уважением, А. Кандыба (Підпис)».

Невідомо — відправив цього листа він Юлії чи ні, але вони залишилися друзями».

Згодом, улітку 1906 року, одружився й Олександр Кандиба на студентці тих самих Бестужевських курсів — Вірі Свядковській. Вона ніжно називала його Олесем. Йому це сподобалось, і з тих часів він так і підписував свої твори. Своє «перетворення» на поета Олеся він увічнив у вірші, присвяченому своїй дружині Вірі Антонівні:

Те ім'я, що мені дала Ти
У дні, осяяні Тобою,

У сні і вільне, і крилате
Літа і в'ється наді мною.
Його прийму я в свою душу,
Зіллю з своєю кров'ю...

Того ж літа в Криму, куди вони поїхали у весільну подорож, поет готував до друку свою першу збірку «З журбою радість обнялась», яку підписував новим поетичним псевдонімом Олесь. Вихід цієї збірки приніс йому славу. Леся Українка зізналася, що «він випередив її яко ліричний поет» і що «їй більше не слід писати ліричних віршів».

Поезія Олеся насичена вишуканою мелодійністю, вона надихнула багатьох композиторів написати музику до його робіт. Символічні образи в його віршах 1905—1907 років доступні й зрозумілі, сповнені революційної романтики, що єднає їх із творчістю Максима Горького та Лесі Українки.

Ліричні твори автора мали значний вплив на українську поезію. Їх перекладали російською, білоруською, грузинською й чеською мовами ще до Жовтневої революції.

Цього року літературний світ відзначатиме 135-річчя від дня народження Олександра Олеся. Готуючись до святкування, у бібліотеках області слід провести ряд творчих зустрічей спільно з культурно-освітніми установами, товариствами, громадськими організаціями, мета яких — ознайомити користувачів з усім найкращим, що є в доробку поета. За офіційними даними дата народження Олеся — 5 грудня, тому планування заходів можна починати з вересня, що співпадає з початком навчального року в освітніх закладах міста й області. Книгозбірням варто узгодити свою роботу з програмами шкіл та вишів, наприклад Терехівського вищого училища культури. Мета такої співпраці — залучити учнів та студентів для спільного проведення бібліотечних акцій. Користь від такої роботи буде подвійною: молодь краще засвоїть матеріал, а книгозбірні отримають нових відвідувачів.

Пропонуємо в комплекс заходів включити літературно-музичні вечори, поетичні вернісажі, літературні подорожі, читацькі конференції. До кожної бібліотечної акції можна оформити експозиційні стенди, книжкові виставки, які б розповідали про життєвий і творчий шлях поета. Працівникам книгозбірень варто активізувати співпрацю з місцевими літературними клубами, будинками культури, освітніми закладами. Це дасть можливість розширити читацьку аудиторію.

Для кращої підготовки заходів можна використати наступну тематику:

- «Олександр Олесь — співець кохання»;
- «Багатогранний талант поета очима колег, сучасників та критиків»;
- «Олександр Олесь: життя та діяльність»;
- «Співець українського відродження»;
- «З епістолярію Олександра Олеся»;
- «Кохання й жінки в житті Олеся»;
- «Олесина драматургія для дітей»;
- «Неопубліковані твори Олександра Олеся»;
- «Творчість поета — натхнення для композиторів».

У дні святкування ювілею пропонуємо підготувати книжково-ілюстративну виставку «О слово! Будь мечем моїм!». Епіграфом до неї можуть бути слова Олександра Олеся:

Затремтіли струни у душі моїй...
Ніжна, ніжна пісня задзвеніла в ній...
Що ж до їх торкнулось? Чи проміння дня,
Чи журба, і радість, і любов моя?!

Розділи:

Розділ I. Інтимна лірика Олександра Олеся.

Розділ II. Доросла й дитяча драматургія поета.

Розділ III. Громадянсько-патріотична творчість.

Популяризація читання — одне з головних завдань бібліотечних фахівців: удома — серед рідних та друзів, у книгозбірні — серед відвідувачів.

Для користувачів можна організувати невелику конференцію на тему «Співець українського відродження» і запропонувати такі питання для обговорення:

1. Які твори Олександра Олеся можна назвати найкращими?
2. Характеристика стилю творчості поета.
3. Поезія Олеся — натхнення для композиторів.
4. У яких інших жанрах, крім лірики, писав Олександр Олесь?

Сьогодні майже всі бібліотеки мають можливість проводити заходи, використовуючи сучасні інформаційні технології. Так можна організувати проведення скайп-конференції між публічними бібліотеками області під назвою «Поет — завжди казкар». Питання для обговорення можуть бути наступними:

- Неоромантична манера у творчості Олександра Олеся.
- Місцями подорожей Олександра Олеся.
- Періоди творчості поета.
- Джерела натхнення для юного лірика.
- Ушанування пам'яті Олександра Олеся.

Враховуючи те, що майже всі бібліотеки мають доступ до інтернету, пропонуємо оформити віртуальну виставку на тему «Олександр Олесь — поет-символіст».

Її структуру можна побудувати таким чином: біографічна довідка про Олеся та бібліографія, зокрема авторські роботи, видання про поета: книги, окремі розділи книг, статті з журналів та газет, посилання на веб-ресурси. До представлених документів слід додати фотографії обкладинок і титульних сторінок видань, що полегшує їх візуальне сприйняття користувачами.

Співець сили, краси й кохання

*(творчий вечір, присвячений 135-річчю від дня народження
Олександра Олеся)*

Обладнання: комп'ютер, проектор, відеопрезентації, виконані в програмах PowerPoint, підручник з української літератури за 11 клас, виставка творів письменника, ілюстрації до творів.

І ведучий. Постать Олександра Олеся донедавна була «білою плямою» в культурі українського народу. Сьогодні ми причетні до його третього повернення із забуття й сподіваємося, що назавжди. Перегорнімо сторінки трагічної повісті життя й творчості поета,

сповненої радощів і смутку, захоплень і розчарувань, глибокої душевної боротьби та розпачливих настроїв.

Демонстрація презентації.

(Подаємо текстовий зміст презентації).

О принесіть як не надію,
То крихту рідної землі:
Я притулю до уст її
І так застигну, так зомлію...

Як засвідчує поет у своїй автобіографії, народився він 23 листопада (за старим стилем) 1878 року в Кризі (Білопілья). Батько був завідувачим промисловими роботами в Астрахані, походив із роду чумаків. Коли Олександрові виповнилося 11 років, батько втопився в річці. Поет згадував про нього, що він був «надзвичайно турботливий». Мати була родом із Харківщини. Вона згадувала, як «залишилася одна з трьома дітьми і трьома карбованцями в кишені». Це була проста жінка, але вона навчила свого старшого сина Олександра читати в 4 роки, прищепила любов до поезії Тараса Шевченка, якого він ще малим «майже знав напам'ять і співав». Поет згадує: «І дитинство мені уявляється одним золотим днем. І все, що я бачив там, у степу, в саду, на річці, здається іноді мені суцільною казкою природи».

(Читець читає поезію «В дитинстві ще... давно, давно колись...»).

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь Божий світ сміявсь, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці звуки,
І розітнувсь мій перший спів...

У рідному містечку він навчався спочатку в початковій школі, потім — у двокласному училищі. «Науки не любив і школу згадую як катівню», — писав він у своїй автобіографії.

Ось із таким життєвим досвідом 15-річний юнак вирушив із дому, вступивши до хліборобської школи містечка Дергачі, що неподалік від Харкова. Учитися в гімназії він не мав змоги, бо

в матері не було грошей, щоб платити за навчання, а в школі навчання було безкоштовним, тож і мусив терпіти, займався репетиторством, даючи уроки з математики. Багато уваги приділяв вивченню індійської, польської, болгарської, сербської мов, писав вірші українською й російською мовами та друкував їх у рукописному журналі «Комета». Більшість цих віршів дійшла до нас. І хоч вони по-юнацьки багатослівні, не зовсім досконалі за формою, але щирі й безпосередні.

(Виконання вірша «На чужині» під супровід бандури).

Олександр Іванович згадував, що в школі в нього був товариш Петро Радченко, «свідомий українець, який писав по-українськи повісті. Певно, він кинув у мене перші лучі національної свідомості». Поет знав й українських письменників: Михайла Старицького, Лесю Українку, Миколу Чернявського. Любив театр. Часто взимку за 12 верст ішов подивитися якусь українську виставу. Жилося важко, але доводилось терпіти. Закінчивши школу, вступив до Київського політехнічного інституту вільним слухачем, але змушений був залишити його.

Вирішальним у творчій біографії поета став 1903 рік. Він склав іспит із латини й став студентом Харківського ветеринарного інституту, побував на відкритті пам'ятника Іванові Котляревському. Там познайомився з українським письменником Іваном Липою, який переконав його стати виключно українським поетом. Про свої враження від зустрічей із Борисом Грінченком, Володимиром Самійленком, Михайлом Коцюбинським, Лесею Українкою писав у листі до майбутньої дружини: «Що я пережив — важко сказати! Знаю лиш одне: сидів я, говорив, слухав, сміявся з тими, творчість яких так само дорога і рідна мені, як колискова пісня матері».

Напередодні першої російської революції Олександр Олесь брав участь у соціал-демократичному русі, вів пропаганду серед жителів Слобожанщини й Полтавщини. Саме на ці роки припадає становлення його як поета.

(Пісня М. Бурмаки «Ой не квітни, весно» (кінець презентації)).

II ведучий. Перша російська революція своїм обнадійливим сонячно-визвольним полум'ям охопила Олесеву творчість.

(Читець читає вірш «Досить були ми нікими рабами»).

Досить були ми німими рабами,
Досить носився той посміх над нами!
Час нам, рабам, усім встать,
Дяку за глум їх і кривди віддять.
Гнів наш запале і кров нашу, й груди,
Лавою ми поллемося усюди,
Знищим, зруйнуєм і спалим катів,
Нам не утримать свій гнів.
Довго терпіли і довго ми скніли,
Довго їх кров'ю своєю поїли.
Ой не ласуйте, лихі павуки,
Пекло ми зробим вам тут за гріхи.
Геть, коли хоче живими, тікайте,
З гніву народного — діток ховайте.
Жаль наш у нашому гніві згорить,
Нас не уміли жалить.

І ведучий. Улітку 1906 року він разом зі своєю дружиною Вірою Антонівною Свадковською та її сестрою Ольгою здійснив подорож до Криму. Поїздка відновила фізичні й душевні сили поета, до нього знову прийшло творче натхнення. Він уклав свою першу збірку з поетичною назвою «З журбою радість обнялась», яка, за сприяння громадського діяча Петра Стебницького, вийшла у світ 1907 року в Петербурзі.

(Звучить пісня «З журбою радість обнялась»).

(Читець читає вірш «Твої очі — тихий вечір...»).

Твої очі — тихий вечір,
Що спускається безгучно,
Несучи на землю спокій
На своїх сріблястих крилах.
Твої очі — сизі хмари,
Крізь які у день похмурий
Пробивається проміння
Твого серця золотого.
Твої очі — срібна річка
З таємничим царством казок...
Їх розказують нечутно
Золотим рибкам русалки.
Твої очі — ніжні квіти,

На яких спинились сльози
Після мук за світ безщасний,
Як росинки після ночі.
Твої очі — тиха радість,
Що у душі людські лється
І несе в яснім спокою
В їхні ночі усміх неба.

II ведучий. Поет душевно розділяв трагедію рідного народу. Він продовжував писати, видав другу й третю збірки.

Олесь намагався передати природу через гру звуків і барв. Мабуть, через те його поезія стала невичерпним джерелом для композиторів.

(Звучить пісня «Чари ночі»).

(Читець читає поезію «Гроза пройшла... зітхнули трави...»).

Гроза пройшла... зітхнули трави,
Квітки головки підняли,
І сонце тепле і ласкаве
Спинило погляд на землі.
Здаля розвіялись тумани,
Знов ясно, пахощі, тепло...
Спинилась кров, замовкли рани...
Прибите серце ожило.
Літає радість, щастя світе,
Дзвенять пташки в садах рясних,
Сміються знову трави, квіти...
А сльози ще тремтять на них.

I ведучий. Після поразки революції Олександр Олесь болісно переживав репресії, чорносотенні погроми уряду, мовчання та байдужість сучасників. Його гнів спрямовано проти відступників, котрі відреклися від мови та культури українського народу, потоптали його національну гідність і права. Поет покладав надії на своє слово, яке може стати справжнім мечем:

О слово! Будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! Вгорі спинися!
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним...

II ведучий. Сумні настрої в часи жорстокої розправи поет передав в алегоричних образах айстр.

(Читець читає вірш «Айстри»).

Опівночі айстри в саду розцвіли...
Умились росою, вінки одягли,
І стали рожевого ранку чекать,
І в райдугу барвів життя убирать...
І марили айстри в розкішнім півсні
Про трави шовкові, про сонячні дні, —
І в мріях ввижалась їм казка ясна,
Де квіти не в'януть, де вічна весна...
Так марили айстри в саду восени,
Так марили айстри і ждали весни...
А ранок стрівав їх холодним дощем,
І плакав десь вітер в саду за кущем...
І вгледіли айстри, що вколо — тюрма...
І вгледіли айстри, що жити дарма, —
Схилились і вмерли... І тут, як на сміх,
Засяяло сонце над трупами їх!..

I ведучий. Уже в ранній творчості Олександр Олесь ставить своє слово на сторожі бідних і поневолених та, бере на себе відповідальність вести за собою духовно сліпих і темних, підтримувати слабодухих.

(Читець читає вірш «О слово рідне! Орле скутий».)

О слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
Дітьми безпам'ятно забутий.
О слово рідне! Шум дерев!
Музика зір блакитнооких,
Шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев...

II ведучий. Талант митця розцвітав із кожним роком. Олександр працював плідно, видавав книги у 1909, 1911, 1914 роках.

П'яту збірку своїх поезій митець підготував до друку в той час, коли в Росії відбулися революційні події 1917 року. Він

планував у передмові до неї написати такі слова: «...вийшла з сонячною усмішкою невольниця Воля. Вона усміхнулась всім народам... Незабутній день!.. І не піснями минулого треба було б зустріти довгождану Гостю... Але в сій книжці єсть пісні, які розкажуть Волі, як вони любили її і як журилися за нею».

(Виконання пісні «Українське військо, мов з могили встало»).

Українське військо, мов з могили встало,
Загриміло в бубни, в сурмоньки заграло,
Розгорнуло прапор сонячно-блакитний...
Прапор України! Рідний, заповітний!
Вільну Україну не скують кайдани:
В обороні волі наше військо встане,
Заревуть гармати, закричать шаблі, —
Не дадуть в наругу рідної землі.
Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте квітками вільна Україна,
Творчий Дух народу із могили встане,
І здивують всесвіт лицарі-титани.

І ведучий. Та сподіваної волі не було. Романтика класових битв згодом переросла в гіркі роздуми, зневіру, страх.

Червона пара над землею,
Кричать над Волею круки...
Невже розлучимося з нею,
Невже від братньої руки
Впадуть підкошені квітки...

«Червоної пари» Олександр Олесь не прийняв. Більшовицька Україна була йому чужою.

II ведучий. Ішла громадянська війна, кулеметна стрілянина, вибухи снарядів, смерть близьких і рідних... Усе це остаточно надломило поета, і, як згадувала його сестра Марія, у розпачі він вигукнув: «Далі я не можу витримати!.. Я збожеволюю...». Усе це підштовхнуло поета до виїзду за кордон. У лютому 1919 року з дипломатичним паспортом від уряду Української Народної Республіки він виїхав до Будапешта. Мабуть, поет не думав, що це назавжди. У Києві залишились дружина та син, за якими він дуже сумував.

I ведучий. Згодом він переїхав до Відня, видав свої книги й вислав їх до Канади, Бразилії. Громадська робота, у яку він поринув, видавничі справи, перевидання своїх книг, посада редактора в сатиричному журналі «Сміх» затримали поета на певний час, хоч у листах до дружини він постійно писав про своє повернення. У цей час він видав нову книгу під назвою «Чужина». У ній домінують ностальгійні мотиви.

(Читець читає вірш із збірки «Чужина»).

II ведучий. Поет взявся до поетичних переказів давньоруської історії, бо ситуація, що склалася на той час в Україні, нагадувала йому часи роздробленості Київської Русі. Він створив добірку віршів «Минуле України в піснях. Княжі часи». Ці твори окремим виданням вийшли в 1930 році.

I ведучий. Громадянська мужність, нетерпимість до тих, хто торгував долею батьківщини й людською совістю, спонукали письменника взятися за перо сатирика. Він уклав збірку сатиричних творів «Перезва». За гостру критику «патріотів-землячків» Олександрові Олесю довелося розплачуватися суспільною ізоляцією, усамітненням, припиненням видань його журналів «Сміх» та «На переломі».

Я не вернусь! В ганьбі, в покорі
Не принесу я каяття.
Хоч би колись в кривавім морі
Й розквітло радісне життя...
Мене б додому не пустили
Червоні ріки на полях,
Кругом розкрилися б могили
І стали тіні на шляхах.

У важкі 1919—1922 роки він із земляками збирав кошти на допомогу голодуючим України. Радянський уряд у цей час дозволив родині приїхати до поета. Сім'я після довгої розлуки зустрілася.

II ведучий. Та з України надходили все страшніші звістки про порушення прав людини, прояви терору, пролиття крові,

ущемлення політичних свобод і переслідування української інтелігенції. Сумні розповіді він почув і від дружини, яка весною 1923 року переїхала до нього за кордон. Хто повертався на батьківщину, того чекали голод, розправи, репресії. Усе це стримувало поета, змушувало залишитися на чужині й чекати на кращі часи. Трагедії в родинях друзів і знайомих викликали до життя драму «Земля обітована». Олександр Олесь одним із перших в українській літературі заговорив про сваволю, репресії й порушення законності з боку насильницького сталінського режиму.

(Читець читає вірш «Слухайте...»).

Слухайте, слухайте, крик із безодні
Нашу молитву гарячу...
Ви, що обідали й ситі сьогодні,
Киньте хоч шкуру собачу!
Землю укрили ми трупом холодним,
Чорна земля посиніла...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним,
Вашої крові і тіла!
Як? Ви не знали, що впала посуха?!
Як? Ви не чули нічого?!
Де ж ваше серце, і очі, і вуха,
Де ж у вас крихта людського?!
М'ясо ви! М'яса нам, м'яса нам вволю!
Падло давно ми поїли.
Гляньте! По нашому чорному полю
Всюди розриті могили.
О, порятуйте, бо ми рятувались,
Кору ми їли і глину,
Людської крові із ран напивались,
Мати варила дитину!
Землю укрили ми трупом холодним,
Зглянтесь, о зглянтесь на муки...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним!
Хліба нам, хліба, звірюки!

І ведучий. На чужині поет жив Україною, марив рідною землею, вважав себе її сином, сподівався на повернення.

(Читець читає поезію «В журбі я сонцю не радію...»).

Останні роки й дні життя поета були приречені на самотність, і це найбільше гнітило його. Чутливий до всіх форм насильства, поет основну загрозу світові вбачав у фашизмі, а тому звернувся до своїх земляків із закликом об'єднатись з іншими слов'янськими народами, щоб протистояти ворогу.

II ведучий. Друга світова війна, смерть сина Олега Ольжича, поета й археолога, що в червні 1944 року загинув на 36-му році життя в концтаборі Заксенхаузен, — усе це підірвало здоров'я поета. Серце не витримало, і 22 липня 1944 року Олександра Олеся не стало. Його поховали на Ольшанському цвинтарі в Празі. (*Слайди: похорон, могила*).

I ведучий. Творча спадщина Олександра Олеся досить велика. В українську літературу він увійшов як поет, що розширив тематичний, стильовий, настроєвий діапазони лірики, підніс виражальну силу українського художнього слова.

(*Презентація «Творча спадщина Олександра Олеся» (супровід — пісня М. Бурмаки «Світлою, але весною...»*).

До поетового лаврового вінка слави життя вплело й тернові гілки, на яке щедрий був його час. Сьогодні ми сприймаємо його полум'яним і безкомпромісним, суперечливим провісником боротьби за волю та ніжним співцем кохання.

Заключне слово ведучого.

Олександр Олесь — неперевершений автор інтимно-особистісних та громадянських мотивів, один із найкращих продовжувачів справи Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та інших корифеїв української літератури.

Дослідження доробку видатного майстра слова тільки розпочинається. Поет повертається на батьківщину, до рідного народу. І ми сьогодні віримо, що доля творчої спадщини Олександра Олеся буде щасливішою, ніж його особиста доля.

(*Із сайту «Учительський журнал он-лайн»*)

Список використаних джерел

Неврлий, М. Олександр Олесь [Текст] : життя і творчість / М. Неврлий. — К. : Дніпро, 1994. — 176 с.

Поет з душею вогняною [Текст] : Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах. — К. : Дніпро, 1999. — 224 с.

* * *

Власенко, О. Олександр Олесь і Сумщина [Текст] / О. Власенко // Українська література в загальноосвітній школі. — 2005. — № 8. — С. 46—52.

Гендик-Березовська, З. Невідоме лібрето О. Олеся [Текст] / З. Гендик-Березовська // Слово і час. — 2000. — № 1. — С. 51—55.

Камінчук, О. Неоромантик, символіст чи романтик? [Текст] : Естетичні тенденції творчості Олександра Олеся / О. Камінчук // Дивослово. — 2004. — № 12. — С. 46—49.

Кодак, М. Докір і заклик Олександра Олеся [Текст] / М. Кодак // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях та колегіумах. — 2006. — № 7/8. — С. 101—105.

Курбас, Л. Про символічний театр і театр О. Олеся [Текст] / Л. Курбас // Українська література в загальноосвітній школі. — 2004. — № 3. — С. 51—52.

Лисенко, Н. «Для мене довгих літ нема, але пісень... пісень без краю» [Текст] / Н. Лисенко // Київська старовина. — 1999. — № 6. — С. 103—107.

Лисенко, Н. Емігрантські ювілеї О. Олеся [Текст] / Н. Лисенко // Слово і час. — 2009. — № 1. — С. 16—24.

Нитченко, Д. «Хожу, як лірник, по землі» [Текст] / Д. Нитченко // Слово і час. — 1994. — № 4/5. — С. 52.

Одарченко, П. Співець українського відродження [Текст] / П. Одарченко // Одарченко, П. Видатні українські діячі : статті, нариси / П. Одарченко. — К., 1999. — С. 83—100.

Осьмак, Н. Особливості художньої трансформації образу пісні в поезії Олександра Олеся та Грицька Чупринки [Текст] / Н. Осьмак // Дивослово. — 2009. — № 11. — С. 57—60.

П'ятаченко, С. Ідея соборності України в поезії Олександра Олеся і Євгена Маланюка [Текст] / С. П'ятаченко // Дивослово. — 2005. — № 7. — С. 52—56.

П'ятаченко, С. Проблеми митця у «непатріотичних» п'єсах Олександра Олеся [Текст] / С. П'ятаченко // Українська мова і література в школі. — 2005. — № 8. — С. 54—56.

Рисак, О. «Душу напоїти волею, красою...» [Текст] : [поет. світ Олександра Олеся] / О. Рисак // Благовісник праці. — Ужгород ; Прашів, 1998. — С. 207—215.

Сюндюков, І. Повість радощів і мук [Текст] : [до 125-річчя від дня народж. Олександра Олеся] / І. Сюндюков // День. — 2003. — 6 груд. — С. 7.

Хропко, П. Трагедія серця [Текст] / П. Хропко // Дивослово. — 1998. — № 7. — С. 48—50.

Чернова, І. Міфологема долі в художньому світі О. Олеся [Текст] / І. Чернова // Слово і час. — 1998. — № 12. — С. 19—21.

Чикирисов, Ю. Перша любов Олександра Олеся [Текст] / Ю. Чикирисов // Літературна Україна. — 2002. — 4 лип. — С. 7.

Чуб, Д. Поетична творчість як фактор піднесення етнічної свідомості народу [Текст] : [поезія Олександра Олеся та нац. відродження України] / Д. Чуб // Народна творчість та етнографія. — 1997. — № 5/6. — С. 45—51.

Ющенко, О. В полоні ностальгії [Текст] / О. Ющенко // Дзеркало тижня. — 2001. — 6 січ. — С. 11.

* * *

Біографія Олександра Олеся [Електронний ресурс] / SCHOOLLIT : Усе для ЗНО з укр. л-ри. — Електрон. текст. дані. — [Україна], сор. 2013. — Режим доступу: <http://schoollit.com.ua/biografiya-oleksandra-olesya>, вільний. — Заголовок з екрана. — Мова укр.

Біографія: Олександр Олесь [Електронний ресурс] / Освіта в Україні. — Електрон. текст. дані. — [Україна], сор. 2007—2013. — Режим доступу: <http://www.parta.com.ua/ukr/stories/writers/176>, вільний. — Заголовок з екрана. — Мова укр.

Олександр Олесь — лірик, співець кохання, патріот [Електронний ресурс] / Учительський журнал on-line. — Електрон. текст. дані. — [Україна], сор. 2013. — Режим доступу: <http://www.teacherjournal.com.ua/shkola/ukrainska-mova-ta-literatura/1604-qoleksandr-oles-lrik-spvecz-koxannya-patrotq.html>, вільний. — Заголовок з екрана. — Мова укр.